

نقشه راه تحول رشد صدگام

مرور گذشته

در طول ۲۷ دوره انتشار مجله، این هدف‌ها همواره پیگیری شده‌اند؛ اگرچه حرکت در جهت تحقق آن‌ها متناوب بوده است. در برخی سال‌ها بعد نظری (تئوریک) دانش اجتماعی بر مجله غالب شده و وجه دانشگاهی آن بر سایر ابعاد پیشی گرفته است. در چنین شرایطی لاجرم حضور استادان و صاحب‌نظران دانشگاهی در مجله پررنگ‌تر بوده است و دو ضلع دیگر در حاشیه قرار داشته‌اند. به تبع این جهت‌گیری، مباحث آموزشی و مدرسه‌ای، و نیز جنبه‌های کاربردی دانش اجتماعی هم سهم و وزن قابل توجهی در مجله نداشته‌اند.

در سال‌های دیگری تلاش شد مجله بیشتر در خدمت یک ضلع دیگر آموزش، یعنی برنامه‌ریزان، سیاست‌گذاران و گروه‌های تألیف کتاب‌های درسی، قرار گیرد. در این وضعیت نیز معلمان، دبیران، صاحب‌نظران و اندیشمندان حوزه علوم اجتماعی در سایه قرار گرفتند و ظهور و بروز شایسته و درخوری در مجله نداشتند. مباحث نظری و دانش روز علوم اجتماعی از یک سو، و تجربه‌های زیسته معلمان و چگونگی اجرا و عملیاتی شدن برنامه‌های قصدشده در مدرسه از سوی دیگر، در این دوره با توجه به جهت‌گیری کلی آن، کمتر مجال بروز و انتشار مناسب در مجله یافته است.

در برخی سال‌ها نیز که دوره فترت به شمار می‌رود، آموزش دانش اجتماعی در مجله اصولاً به حاشیه رفت و مباحث‌های اقتصادی و کمتر مرتبط با دانش روز علوم اجتماعی و یا موضوع‌های کمتر مدرسه‌ای جای آن را گرفت. به تبع چنین شرایطی هر سه ضلع آموزش حضور کم‌فروغی در مجله داشتند.

به‌طور کلی به نظر می‌رسد در همه این سال‌های پرفراز و نشیب، به‌رغم نقش بسیار مثبت این مجله در توسعه دانش اجتماعی و آموزش ضمن خدمت معلمان، و با وجود تلاش‌های صادقانه و بی‌شائبه همه دست‌اندرکاران، مجله رشد علوم اجتماعی کمتر توانست آنچنان‌که باید منعکس‌کننده معتدل صدای همه اصلاع سه‌گانه آموزش علوم اجتماعی در کشور (معلمان، سیاست‌گذاران و برنامه‌ریزان و استادان و صاحب‌نظران) باشد. در این میان، معلمان و دبیران به‌عنوان بنیادی‌ترین حلقه آموزش و مروجان اصلی دانش اجتماعی و نیز

فصلنامه «رشد آموزش علوم اجتماعی» هم‌زمان با صدمین شماره و در آستانه ورود به بیست و هشتمین دوره انتشار خود، با ارزیابی تجربه‌های گذشته، رویکردها و جهت‌گیری‌های برنامه درسی ملی، تغییر و تحولات دانش نوین علوم اجتماعی، تحولات فناوری‌های نوین و رسانه‌ها، تلاش می‌کند چشم‌اندازی از نقشه راه مسیر تحول آینده خود ترسیم کند.

ضرورت‌ها و اهداف

فصلنامه رشد آموزش علوم اجتماعی، مجله اختصاصی معلمان، دبیران، دانشجو-معلمان و کارشناسان علوم اجتماعی وزارت آموزش و پرورش است که با رویکرد آموزشی و هدف ارتقای بینش، افزایش دانش، روزآمدسازی اطلاعات، تقویت مهارت‌های تدریس و نیز تبادل تجربه‌ها و هماهنگی و همکاری میان اصلاع آموزش علوم اجتماعی کشور منتشر می‌شود. مجله «رشد آموزش علوم اجتماعی» در پاییز سال ۱۳۶۸ با هدف‌ها، نیازها و ضرورت‌های مشخص و روشنی متولد شد که نه تنها هنوز نیز به قوت خود باقی هستند، بلکه اهمیت پیگیری و تحقق آن‌ها صدچندان شده است. خلاصه هدف‌های مزبور از این قرار است:

۱. پشتیبانی از برنامه درسی و آموزشی علوم اجتماعی؛
۲. دانش‌افزایی، روزآمدسازی و توسعه شناخت علمی معلمان نسبت به علوم اجتماعی؛
۳. توسعه دانش اجتماعی بومی و پیوند علوم اجتماعی با زندگی و تلاش برای بازیابی اندیشه‌های اجتماعی در منابع و ذخایر فرهنگی کشور؛
۴. تبادل تجربه‌های زیسته بین معلمان علوم اجتماعی و توسعه مهارت‌های آموزش و تدریس علوم اجتماعی؛
۵. هماهنگی و تبادل نظر میان اصلاع سه‌گانه آموزش علوم اجتماعی در کشور، شامل معلمان و دبیران، سیاست‌گذاران و برنامه‌ریزان درسی و استادان، صاحب‌نظران و اندیشمندان حوزه علوم اجتماعی در کشور.

د آموزش علوم اجتماعی

له پيش

فريبرز بيات

و موضوع‌هایی از این دست پرداخته شد: اشاعه، تقویت، تکمیل و تحلیل برنامه‌درسی؛ نقد و ارزیابی کتاب‌ها و منابع آموزشی و روش‌های تدریس و ارزشیابی درس علوم اجتماعی؛ شرح و بسط مبانی، مفهومی‌ها و موضوع‌های کتاب‌های درسی در پرتو دانش جدید، پیوند دانش اجتماعی با زندگی اجتماعی و کاربردی کردن درس‌های علوم اجتماعی؛ طرح تجربه‌های معلمان؛ گفت‌وگو با معلمان مؤلف، پژوهشگر و موفق؛ گفت‌وگو با برنامه‌ریزان و مؤلفان کتاب‌های درسی؛ معرفی انجمن‌های علمی معلمان، دبیرخانه‌ی کشوری درس علوم اجتماعی و اطلاع‌رسانی از نشست‌ها، همایش‌ها و گردهمایی‌های معلمان علوم اجتماعی.

۲. دانش نوین علوم اجتماعی

تحولات علوم اجتماعی طی دهه‌های اخیر، رشد و گسترش نظریات و رویکردهای نو و تولد صاحب‌نظران جدید از یک سو، و احساس نیاز و فاصله گرفتن معلمان از مباحث‌های جدید اجتماعی و ضرورت بازآموزی و آموزش ضمن خدمت معلمان از سوی دیگر، طرح موضوع دانش نوین علوم اجتماعی در مجله و بحث در مورد آن را اجتناب‌ناپذیر کرد. از همین رو در سرفصل دانش نوین علوم اجتماعی، این مباحث‌ها مورد تأکید و توجه ویژه قرار گرفتند: تبیین مفهومی‌ها و موضوع‌های جدید در علوم اجتماعی؛ طرح نظریه‌ها، مکتب‌ها و رویکردهای نو در علوم اجتماعی؛ معرفی صاحب‌نظران و اندیشمندان معاصر؛ شرح روش‌های تحقیق در علوم اجتماعی؛ معرفی پژوهش‌ها و کتاب‌های جدید و نیز نشریه‌ها و سایت‌های تخصصی این حوزه؛ گزارش نشست‌ها و همایش‌های ملی و بین‌المللی؛ معرفی رشته‌ها، گرایش‌ها، دانشگاه‌ها و انجمن‌ها و مجامع علمی و بین‌المللی.

۳. دانش اجتماعی بومی ایران

بازیابی و معرفی سرچشمه‌های اندیشه اجتماعی در فرهنگ دینی و ملی ایران، و از این رهگذر، آشنایی با ذخایر ارزشمند دانش اجتماعی بومی ایران، یکی از محورهای اساسی مجله رشد علوم

مخاطبان اصلی مجله، کمترین سهم و حضور را در مجله داشته‌اند و محتوای مجله کمتر پاسخگوی نیازها و مطالبات آنان برای تدریس بهتر و عمیق‌تر این درس بوده است. تجربه‌های زیسته معلمان و نقد و نظرهای آن‌ها در مورد منابع درسی کمتر در مجله منعکس شده و نیازهای معلمان علوم اجتماعی دوره‌های ابتدایی و متوسطه اول (راهنمایی) اصولاً فرصتی برای طرح در مجله نداشته است.

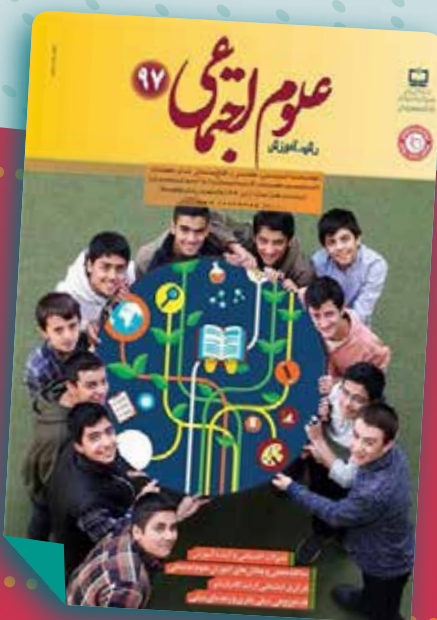
از سوی دیگر، تقویت و تکمیل برنامه‌های درسی و نقد و ارزیابی آن‌ها با نگاهی رو به جلو و آینده‌نگرانه، و نیز رویکردهای تلفیقی نوین در آموزش علوم اجتماعی هم مجال مناسب و درخوری برای بحث و بررسی در مجله نیافته است. علاوه بر این‌ها، دانش روز علوم اجتماعی، نظریه‌های جدید صاحب‌نظران مطرح و شاخص‌ها، سؤال‌ها و مسئله‌های جدید این حوزه در سطح جهانی از یک سو، و نیز دانش اجتماعی بومی و ملی و مسائل اجتماعی کشور از سوی دیگر، آنچنانکه مورد انتظار است، در مجله مطرح نشده است.

تحول مجله

در پرتو چنین دریافتی و ارزیابی از وضعیت گذشته، مجله رشد علوم اجتماعی از دوره شانزدهم (شماره ۶۰) در پاییز سال ۱۳۹۲، کوشید با توجه به اسناد بالادستی، به‌ویژه برنامه درسی ملی و هدف‌ها و راهبردهای مجله‌های رشد، تحولات فضای اجتماعی و فرهنگی کشور، تغییر علاقه‌ها و نگرش‌های مخاطبان، و نیز تحول آرایش رسانه‌ای و میدان گرفتن رسانه‌ها و شبکه‌های اجتماعی، به تدریج طی سه سرفصل به شرح زیر آئینه تمام‌نمای خواست‌ها، نیازها، مطالبه‌ها، انتظارات و توانایی‌های اضلاع سه‌گانه آموزش علوم اجتماعی در کشور باشد:

۱. برنامه درسی و آموزشی علوم اجتماعی

با توجه به رویکرد آموزشی مجله، احساس نیاز معلمان و مخاطبان و نیز تغییر و تحولاتی که به تبع برنامه درسی ملی در برنامه درسی علوم اجتماعی رخ داده است، این بخش جایگاه مهمی در این دوره از مجله داشت. در این سرفصل طی دوره جدید به مطالب

معلمان، کارشناسان و برنامه‌ریزان آموزشی، مؤلفان کتاب‌های درسی، استادان و دانشجویان رشته‌های علوم اجتماعی در دانشگاه فرهنگیان و مراکز تربیت معلم و سایر دانشگاه‌های کشور دارد. رویکرد مجله در دوره جدید و تلاش برای اینکه ارگان و صدای دبیران و معلمان علوم اجتماعی کشور باشد، با استقبال بی‌نظیری از سوی دبیران و معلمان کشور روبه‌رو شده است. به همین دلیل سهم و نقش دبیران، معلمان و فرهنگیان در تولید محتوای مجله رشد آموزش علوم اجتماعی در دوره جدید بیش از سایر گروه‌ها بوده است؛ به نحوی که طی ۱۰۰ شماره به طور متوسط ۷۰ درصد مطالب مجله در قالب مقاله، گفت‌وگو، گزارش، یادداشت، خاطره و تجربه از سوی دبیران، معلمان و کارشناسان آموزشی کشور به رشته تحریر در آمده است که در این میان یک سوم آثار از دبیران و معلمان استان تهران و دو سوم آثار از دبیران و معلمان سایر استان‌های کشور بوده است.

از این‌رو دست همه این عزیزان را به گرمی می‌فشاریم و از همه معلمان، دبیران، برنامه‌ریزان، مؤلفان کتاب‌های درسی و دانشجویان، استادان و صاحب‌نظران و اندیشمندان علوم اجتماعی و نیز نهادها و انجمن‌های ملی که دغدغه توسعه دانش علوم اجتماعی در جامعه ایران را دارند دعوت می‌کنیم که با ارسال مطالب، مقالات، نقدها، نظرات و پیشنهادهای خود، ما را در این راه یاری کنند.

سه گانه تحول

در مجموع حاصل ارزیابی دوره جدید مجله رشد آموزش علوم اجتماعی را می‌توان تحول در سه حوزه رویکردهای کلان، محتوا و قالب‌های رسانه‌ای چنین خلاصه کرد:

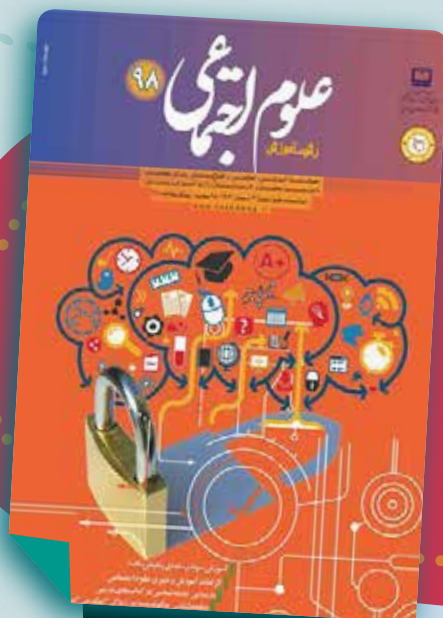
اجتماعی در دوره جدید بود. زیر سرفصل سوم این موضوع‌ها مورد توجه قرار گرفتند: تبیین اندیشه‌های اجتماعی در اسلام و متون دینی؛ شرح آرای اجتماعی عالمان مسلمان؛ اندیشه‌های اجتماعی در متون کهن ادبی و نیز ادبیات معاصر ایران؛ فرهنگ و فولکلور ایران، مردم‌شناسی و تکنوگرافی‌هایی در مورد زندگی اجتماعی در منطقه‌های متفاوت ایران؛ معرفی مطالعات موردی در زمینه زندگی اجتماعی در ایران؛ تبیین جامعه‌شناسی زندگی روزمره در ایران؛ بررسی دیدگاه‌ها و نظریات مختلف در مورد جامعه ایران و معرفی جامعه‌شناسان و اندیشمندان اجتماعی ایران.

آنچه به‌عنوان محور و سرفصل‌های محتوایی مجله در دوره جدید مطرح شد، فهرستی بسته و محدود به عنوان‌های مطرح‌شده نیست، بلکه این عنوان‌ها و موضوع‌ها متناسب با تحول‌های جامعه، دانش اجتماعی و نیازها، مطالبه‌ها و نظرات معلمان و مخاطبان مجله و سایر اضلاع آموزشی، مورد بازاندیش قرار گرفت و مسیر پویایی و تحول همچنان ادامه خواهد یافت.

رویکرد مجله در هر یک از این سه سرفصل، با توجه به خط مشی مجله، آموزشی است. تلاش شد معلمان در هر یک از این سه حوزه به دانش، بینش و مهارت‌هایی تجهیز شوند که بتوانند درس علوم اجتماعی را غنی‌تر، عمیق‌تر، لذت‌بخش‌تر و مؤثرتر ارائه کنند. از این رهگذر تلاش شد جایگاه، اعتبار و ارزش این درس نزد معلمان و دانش‌آموزان بیش از پیش تقویت شود. مجله رشد آموزش علوم اجتماعی، همچنان که پیش از این یادآوری شد، کوشید به شکلی معتدل انعکاس صدای همه دست‌اندرکاران آموزش علوم اجتماعی، به‌ویژه معلمان و دبیران باشد.

مشارکت دبیران و معلمان

فصلنامه رشد آموزش علوم اجتماعی تحریریه‌ای به وسعت همه

رویکرد:

- توجه و تأکید بر رویکردها و جهت گیری های برنامه درسی ملی به آموزش علوم اجتماعی؛
- توجه و تأکید بر تغییر و تحولات در دنیای علم و دانش نوین علوم اجتماعی و تحولات فناوری های نوین؛
- توجه و تأکید بر سه سرمشق کلان: برنامه درسی و آموزشی علوم اجتماعی، دانش اجتماعی بومی و دانش نوین علوم اجتماعی؛
- توجه به برنامه های حال و آینده آموزش و تربیت دبیر علوم اجتماعی؛
- توجه و تأکید بر آموزش معکوس و مجازی هم پای آموزش معمول و حضوری.

محتوا:

- توجه به پیوند درس با واقعیت ها و مسئله های زندگی اجتماعی؛
- توجه به مباحث کاربردی و عملی هم پای مباحث نظری؛
- توجه هم زمان به اشاعه و ترویج برنامه های آموزشی در کنار نقد و ارزیابی آن ها؛
- توجه به موضوع ها و مسئله های جامعه مجازی هم پای جامعه واقعی؛
- توجه به جامعه شناسی بومی و دینی هم پای جامعه شناسی علمی و نوین؛
- توجه به جامعه شناسان ایرانی هم پای جامعه شناسان جهانی؛
- توجه و تأکید بر تبادل تجربه های علمی و آموزشی بین دبیران و معلمان.

معیارهای رسانه ای:

- توجه و تأکید بر روزآمدی محتوا متناسب با دوره انتشار؛
- توجه و تأکید بر تصویر و اطلاع نگاری (اینفوگرافی) هم پای

شکل های متنی:

- توجه و تأکید بر تنوع قالب های رسانه ای، شامل مقاله، یادداشت، گفت و گو، میزگرد، گزارش، خاطره و تجربه، نقد و معرفی کتاب، معرفی فیلم و پویانمایی؛
- توجه و تأکید بر تنوع و تکثر نویسندگان؛
- توجه و تأکید بر کوتاهی، جذابیت و روانی و سلیسی مطالب.

چشم انداز آینده

فصلنامه رشد آموزش علوم اجتماعی، با توجه به تغییرهای فضای رسانه ای، توسعه رسانه های مبتنی بر وب و شبکه ها و رسانه های اجتماعی، از یک سو سعی دارد روزآمدسازی مطالب و محتوا را همواره در نظر داشته باشد و سهولت و سرعت دسترسی مخاطبان را به مجله افزایش دهد، و از سوی دیگر آمادگی دارد تنها به نسخه چاپی مجله اکتفا نکند و علاوه بر ضمیمه کردن فایل های صوتی و تصویری هر یک از مطالب در نسخه دیجیتال هر شماره از نشریه، زیر عنوان «درس بر خط علوم اجتماعی»، مباحث های زیر را دنبال کند:

- آموزش بر خط نظریه های کلاسیک جامعه شناسی؛
- آموزش بر خط نظریه های نوین جامعه شناسی؛
- آموزش بر خط روش های پژوهش در علوم اجتماعی؛
- معرفی بر خط رشته ها و شاخه های علوم اجتماعی؛
- معرفی بر خط تجربه های معلمان علوم اجتماعی سایر کشورها؛
- معرفی منابع منتخب آموزش علوم اجتماعی در سایر کشورها.

این درس نامه به شکل مجموعه ای از فیلم های کوتاه، بین ۵ تا ۱۰ دقیقه، همراه با ترجمه و زیرنویس، در وبگاه (سایت) مجله رشد آموزش علوم اجتماعی در دسترس خواهد بود.